דרשוני כרך ב — ג'אמילה המורדת

ג'אמילה המורדתרבקה לוביץ

כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם ובן אין לו לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה. והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל. ואם לא יחפץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים ואמרה מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי. וקראו לו זקני עירו ודברו אליו ועמד ואמר לא חפצתי לקחתה. ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו וירקה בפניו וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו. ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל (דברים כה, ה–י)

אשה אחת גדולה הייתה במרוקו, ג'אמילה שמה, וסרבנית ייבום הייתה.

מעשה שהיה כך היה. ג'אמילה ובעלה דוד חיו בשלום ובשלווה ארבעים ושבע שנים וילדים לא היו להם. משנפטר דוד קפץ ימין, אחיו הבכור של דוד, וביקש לייבם את אשת המת. אמרו הדיינים לג'אמילה, התייבמי לימין והקימי שם למת. אמרה להם, איני רוצה להתייבם. מבקשת אני לחלוץ לו ואפטר מן הייבום. אמרו לה, מקובלנו בבית דין זה שייבום קודם לחליצה. אמרה להם, את מיטתי חלקתי עם דוד שנים רבות, אין רצוני לחלוק אותה עם ימין אחיו. אמרו לה הדיינים, רצונך בטל מפני המצווה. אמרה להם, מה לכם אצלי שאני כבת שישים שנה ואיני ראויה ללדת. אמרו לה, כמה עקרות וזקנות נפקדו בגיל זה וראויות להקים להם שם. ועוד אמרו שהמצווה נוהגת אף במי שאינן ראויות.

ראו הדיינים שהיא עומדת בסירובה והרבו עליה דברי כיבושים לקיים המצווה, עד שאמרה, ביעקב הצעיר בבנים אקיים המצווה. תמהו הדיינים מה בין יעקב לימין. אמרה להם, כך רצוני ואין טעם לרצון. חזרו הדיינים לימין הבכור ואמרו, על פיו יישק דבר. אמר ימין, ייקוב הדין את ההר ואני אקים שם לאחי המת. בלבו אמר ימין, אם אני מייבמה אני יורש את אחי דוד.

עמדה ג'אמילה על דעתה וקבעה: לימין לא אתייבם. אמרו לה, בתי [נוסח אחר: פתיה שכמותך] עתידה את להישאר ללא מזונות מן העיזבון וללא נדוניה לבד ממה שבעין. אמרה להם, יודעת אנוכי, אך איני יכולה להיבעל למי ששנוי לי.

סוף דבר עמדה ג'אמילה בסירובה, וחייתה שארית ימיה בלא בן ובלא בת, בלא מזונות מן העיזבון ובלא נדוניה, לבד ממה שבעין. ללמדך מה גדול כוחה של אשה המסרבת להיבעל למי ששנוי לה.

בבית המדרש של נשים אמרו: אשה גדולה הייתה ג'אמילה. לא על כבודה שלה בלבד עמדה, אלא על כבודן של בנות ישראל המסרבות להיבעל למי ששנוי להן. ועוד אמרו: לא על כבודן של בנות

ישראל המסרבות להיבעל למי ששנוי להן בלבד עמדה ג'אמילה, אלא על כבודה של תורה. והבריות אמרו: ג'אמילה הגדולה, זרע לא היה לה, אך שם גדול עשתה לה.

• המדרש מתייחס למקרה המוזכר ב'דיני המשפחה מול אתגרי המודרנה: הפולמוס על נישואי ייבום בקרב חכמי מרוקו', פרופ' אלימלך וסטריך, דיני ישראל, כ"ו (תשס"ט—תש"ע).